

Француз-Яковець Т.А.

доктор юридичних наук, професор;

Гавриленко О.О.

аспірант,

Вищий навчальний заклад

«Університет економіки та права «КРОК»

ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ПУБЛІЧНИМИ СУБ'ЄКТАМИ: ОКРЕМІ ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Утвердження та створення належних умов реалізації прав людини є одним із основних завдань держави. Для цього держава повинна забезпечувати належне функціонування різного роду правових інститутів, які дозволяють людині реалізовувати свої права, а також підвищувати рівень ефективності таких інститутів. Зокрема, одним із таких правових інститутів є інститут відшкодування шкоди, завданої публічними суб'єктами. Даний інститут є одним із інструментів захисту порушених прав людини, а також одним із правових інститутів, який покликаний забезпечити реалізацію права людини на відшкодування завданої їй шкоди публічними суб'єктами, яке, зокрема, закріплене в Конституції України (ст. 56) та Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (п. 5 ст. 5) [1; 2].

Однією з особливостей деліктної відповідальності публічних суб'єктів є те, що, незалежно від того, яка шкода була завдана особі – моральна або матеріальна, відшкодування шкоди завжди відбувається в грошовій формі. Якщо у випадку відшкодування завданої публічними суб'єктами матеріальної шкоди проблем із визначенням розміру відшкодування не виникає, то в ситуаціях, коли особі була завдана моральна шкода, визначення розміру грошової компенсації такої шкоди є проблематичним з огляду на необхідність з'ясування різних факторів, які заздалегідь не мають чіткого матеріального вираження. Так, відповідно до п. 9 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 31 березня 1995 року № 4 «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової шкоди)», суди при

визначені розміру відшкодування моральної шкоди мають враховувати, зокрема, такі фактори як характер та обсяг страждань (фізичних, душевних, психічних), яких зазнав позивач, тяжкість вимушених змін у життєвих і виробничих стосунках, час та зусилля, необхідні для відновлення попереднього стану потерпілої особи, а також низку інших факторів та обставин [3].

Як можна побачити, більшість з вищезгаданих факторів мають оціночний характер, а тому визначити, якою має бути грошова сума компенсації моральної шкоди з урахуванням цих факторів, складно. Через це на практиці часто виникають ситуації, коли суди задовольняють позови потерпілих осіб в частині відшкодування моральної шкоди лише частково або зовсім не задовольняють, оскільки визначений у позові грошовий розмір відшкодування моральної шкоди на думку суду не відповідає реально заподіяній шкоді та є завищеним.

Так, у цивільній справі № 757/47378/18-ц позивач звернувся до суду з проханням стягнути з Державного бюджету України моральну шкоду, яку йому було завдано неправомірними діями органів Національної поліції України, у розмірі 100000 грн [4]. За результатами розгляду справи суд дійшов до висновку, що розмір позовних вимог є завищеним і прийняв рішення частково задовольнити вимоги позивача щодо відшкодування моральної шкоди, визначивши при цьому суму грошової компенсації моральної шкоди в розмірі 500 грн [4]. Таку суму компенсації суд визначив з урахуванням характеру правопорушення, глибини фізичних та душевних страждань потерпілої особи, ступеня вини особи, яка завдала моральної шкоди, а також з урахуванням того, що потерпілою особою не було надано достатніх доказів немайнових втрат, які б обґрунтовували суму відшкодування моральної шкоди, вказану в позовній заяві [4].

Подібну позицію можна також побачити в рішенні Київського районного суду міста Одеси від 29.11.2017 року у справі № 520/6478/17, в якій позивач просила задовольнити її вимоги про стягнення моральної шкоди, яка була завдана їй бездіяльністю органів, що здійснюють досудове розслідування, в розмірі 50000 грн [5]. Вивчивши всі матеріали справи, суд прийшов до висновку, що

грошовий розмір відшкодування моральної шкоди, зазначений в позовних вимогах, є завищеним і з урахуванням всіх обставин справи прийняв рішення частково задовольнити позовні вимоги, стягнувши за рахунок коштів Державного бюджету України на користь позивача суму 500 грн як відшкодування моральної шкоди [5]. Такі самі позиції судів можна також побачити, зокрема, у рішенні Новозаводського районного суду міста Чернігова від 07.08.2019 року у справі № 751/3849/19, у рішенні Дзержинського районного суду міста Харкова від 24.10.2017 року у справі № 638/8636/17 та інших [6; 7].

З огляду на вищевикладене, на нашу думку, на сьогоднішній день досі залишається актуальним вирішення питання щодо законодавчого визначення мінімального та максимального розміру суми грошової компенсації моральної шкоди, яка, зокрема, була завдана публічними суб'єктами.

Варто відмітити, що дане питання вже досліджувалося в науці цивільного права і ідея закріплення в законодавстві мінімального та максимального розміру суми грошового відшкодування моральної шкоди знайшла підтримку певної групи науковців. Зокрема, Музика-Стефанчук О. А., досліджуючи фінансово-правові проблеми відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів публічної влади, підтримала ідею щодо законодавчого регулювання меж мінімального та максимального розміру відшкодування моральної шкоди, яка була висловлена Ніжинською І. С. [8, с. 91]. Також, необхідність прийняття законодавчого акту, який би регулював питання визначення розмірів моральної шкоди, підтримує Нагорна В. В. [9, с. 120].

Вважаємо за доцільне долучитися до думки даних науковців, оскільки, дійсно, визначення мінімального та максимального розміру відшкодування моральної шкоди сприяло б тому, щоб полегшити як потерпілим особам, так і судам розуміння того, на яку суму компенсації моральної шкоди потерпілі особи можуть розраховувати в тих чи інших обставинах. На нашу думку, визначення таких меж могло б сприяти зменшенню кількості позовів із завищеними сумами відшкодування моральної шкоди і, відповідно, сприяти збільшенню кількості судових рішень, якими б позовні вимоги потерпілих осіб, при дотриманні всіх інших вимог законодавства, були б задоволені в

повному обсязі і їх права були б відновлені. Це покращило б ефективність функціонування правового інституту відшкодування шкоди, зокрема, і моральної, завданої публічними суб'єктами, що в свою чергу відобразилося б на загальному рівні захисту прав людини в нашій державі.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 28.03.2023).

2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 28.03.2023).

3. Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди : Постанова Пленуму Верховного суду України від 31.03.1995 р. № 4. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95#Text> (дата звернення: 28.03.2023).

4. Рішення Печерського районного суду міста Києва від 24 травня 2019 р., судова справа № 757/47378/18-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/82767259> (дата звернення: 28.03.2023).

5. Рішення Київського районного суду міста Одеси від 29 листопада 2017 р., судова справа № 520/6478/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/70562554> (дата звернення: 28.03.2023).

6. Рішення Новозаводського районного суду міста Чернігова від 07 серпня 2019 р., судова справа № 751/3849/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83557683> (дата звернення: 28.03.2023).

7. Рішення Держинського районного суду міста Харкова від 24 жовтня 2017 р., судова справа № 638/8636/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/69967739> (дата звернення: 28.03.2023).

8. Музика-Стефанчук О. А. Фінансово-правові проблеми відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів публічної влади. *Право і суспільство. Цивілістика. Фінансове право*. 2012. № 3. С. 89–92. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2012_3_21 (дата звернення: 28.03.2023).

9. Нагорна В. В., Горда К. П., Нагайчук В. Ю. Особливості відшкодування (компенсації) моральної (немайнової) шкоди як гарантії захисту прав і свобод особи. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. № 1. С. 117–120. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/35844> (дата звернення: 28.03.2023).